ספר

ברכת מועדין

חידושים ביאורים ומאמרים

בעניני המועדים והזמנים הקדושים

על דרך אגדה

מיוסדים על דברי רבותינו ז"ל גדולי הדורות

בעזרת החונן לאדם דעת

ברוך בן האמו"ר ר' יצחק אהרן **פענפיל**

שנת תשפ"ג

פה בליקואוד עיה"ת

ברכת מועדיך

הערות הוספות ותיקונים
יתקבלו ברצון

לכל עניני הספר:

B. Penfil

5 Cabernet Dr.

Lakewood NJ 08701

732.370.7918

732.575.9890

גרפיקה, והדפסה ע"י

מכון עלה זית

ערכית ספרים מהחל עד גמירא

alehzayis@gmail.com | 732.513.3466

FAX: 732.865.7002 | 732.514.7155

הרב יצחק סורוצקין
1416 Arboretum Parkway
Lakewood NJ 08701

ז' שבט תשפ"ג

יום טוב ושמחה גדולה היה לי כשבשרני ידידי עוז ורב חביבי תלמידי היקר והמצוין מאוד בכשרונותיו הנעלים והברוכים ביושר הבנתו ובעמלו הגדולה השוקד על דלתי התורה תמידים וכסדרן יום ולילה הרב הגדול ביראתו קודמת לחכמתו הרה"ג ר' ברוך פענפיל שיחי' שדעתו להוציא לאור ספר היקר ברכת מועדיך חידושים ומאמרים בעניני המועדים על דרך אגדה לזכות את הרבים.

ידידי היקר אברך כמדרשו כבר חיבר ספר יקר ירחים מבורכים וקונטרסים אחדים ויש לו שאיפות גדולות לעלי' מתמדת ומשמש ר"מ בישיבה גדולה להרביץ תורה בין בהלכה ובין באגדה, ועתה ברוב חילו ביתר שאת והשכל מוסיף והולך כמאמרם ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מיתוסף עליהן, והקיף וביירר בטוב טעם ודעת דברים מתוקים וערבים בתבונה ישרה וסברא נכונה בלשון קל ונקי שבעזהי"ת יהי' לתועלת גדולה לרומם קדושת המועדים.

וע"כ יבואו דברי לחזקך ולברכך שתתקבל ספרך החדש בעולם התורה להגדיל תורה ולהאדירה לזכות את הרבים ולמבקשי ה'.

החותם מתוך אהבה נפשית וחבה יתירה,
אברהם יצחק בלאאמו"ר הגר"ב זצוק"ל סורוצקין

ב י ת · מ ד ר ש · ג ב ו ה
Beth Medrash Govoha
בית מדרשו של רבנו הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל
Rabbi Aaron Kotler Institute for Advanced Learning
617 Sixth Street, Lakewood, NJ 08701 • (732) 367-1060 • Fax: (732) 367-7487

בס"ד מוצש"ק כי תצא י"א אלול תשע"ד

שמחתי לראות שיד"נ הרה"ג ר' ברוך בן יד"נ הדגול מעמודי בית מדרשינו הרב הגאון ר' יצחק אהרן פענפיל שליט"א הילך מחיל אל חיל ומוציא לאור עוד חיבור על עניני החגים קונטרס ברכת מועדיך שכולל הארות וביאורים ומאמרים בעניני המועדים על דרך אגדה, ודברי תורתו ערבים וישרים פרי עמלה ויגיעה רבה.

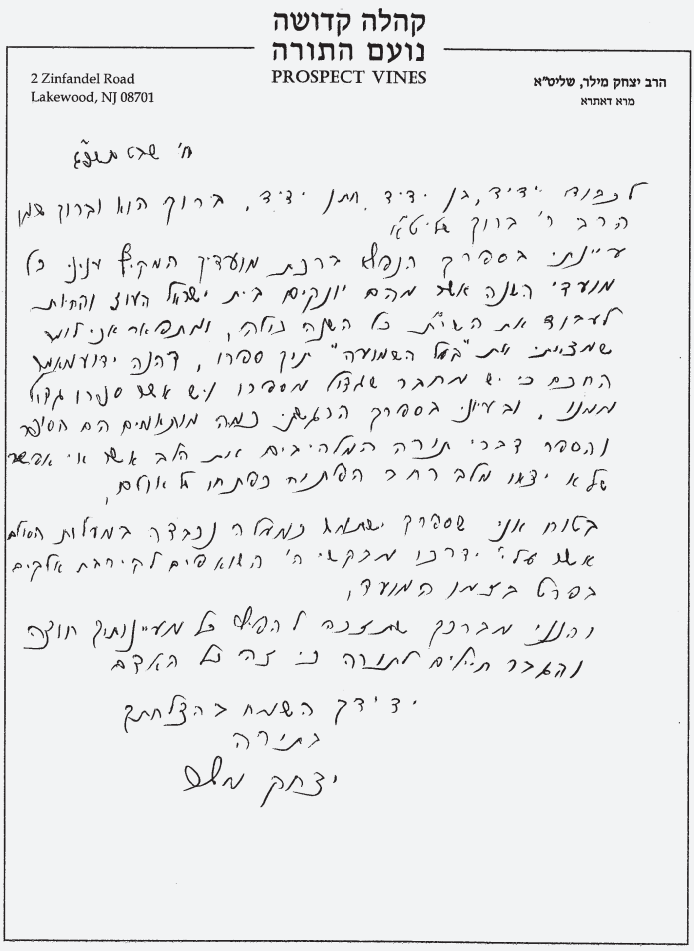
הרה"ג ר' ברוך שליט"א הוא ממצויני בית מדרש גבוה שמשים לילות כימים בעמל התורה וידיו רב לו לברר וללבן סוגיות חמורות בטוב טעם ודעת, ועתה זכה לחבר חיבור זה לקראת השנה החדשה. ושמעתי מהמשגיח הגה"צ ר' נתן זצ"ל דברי חז"ל הק' שאמרו "כל שי שלא למד אגדת חז"ל לא טעם טעם יראה מימיו". ואמרו חז"ל אם אין יראה אין חכמה, על כן דבר גדול עשה הרה"ג המחבר שחיבר ספר לחזק יראת שמים של בני תורה.

והקב"ה יברך את מעכ"ת שיתקבלו דבריו בחבה, ויזכה ללמוד וללמד ולחדש עוד הרבה חידושי תורה ולהוציאם לאור העולם, ובודאי חיבור זה הוי נחת רוח לאביו הגאון ר' יצחק אהרן שליט"א, ולחותנו יד"נ הגאון ר' חיים וועג שליט"א ראש הכולל בסקרנטן.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדי',

ירוחם אלשין

ירוחם אלשין

קהלה קדושה
נועם התורה
PROSPECT VINES

2 Zinfandel Road
Lakewood, NJ 08701

הרב יצחק מילה, שליט"א
מורא דאתרא

ח' שבט תשפ"ג

לכבוד ידיד, בן ידיד, חתן ידיד, ברוך הוא וברוך שמו הרב ר' ברוך שליט"א,

עיינתי בספרך הנפלא ברכת מועדיך המקיף עניני כל מועדי השנה אשר מהם יונקים בית ישראל העוז והחיות לעבוד את השי"ת כל השנה כולה, ומתפאר אני לומר שמצאתי את "בעל השמועה" תוך ספרו, דהנה ידוע מאמר החכם כי יש מחבר שגדול מספרו וישׁ אשר ספרו גדול ממנו, ובעיוני בספרך הרגשתי כמה מותאמים הם הסופר והספר דברי תורה המלהיבים את הלב אשר אי אפשר שלא יצאו מלב רחב הפתוח כפתחו של אולם,

בטוח אני שספרך ישתמש כמעלה נכבדה במעלות הסולם אשר עלי' ידרכו מבקשי ה' השואפים לקירבת אלקים בפרט בזמן המועד,

והנני מברכך שתזכה להפיץ כל מעיינותיך חוצה והגביר חיילים לתורה כי זה כל האדם.

ידידך השמח בהצלחתך בתורה,

יצחק מילר

YESHIVA GEDOLAH
OF CHERRY HILL

ישיבה גדולה
דשארי היל

Harav Shmuel Y. Luria

הרב שמואל יצחק לוריא- ראש ישיבה
הרב ניסן אלפערט- ר"מ
הרב ברוך פענפיל- ר"מ

בס"ד

לכבוד יקירי ורב חביבי, אשר ביחד זכינו בס"ד לשבת בשבת תחכמוני
הרה"ג ר' ברוך פענפיל שליט"א,

הנני לברכך מעומק הלב– לקראת הופעת ספרך החשוב והיקר ברכת מועדיך
אשר כולו מחמדים דברים נעלים המרוממים את הנפש –
לקבל נועם קדושת הימים הקדושים והנעלים
והכל נכתב באופן ברור ומסודר אשר כל אחד יקבל תועלת מרובה מזה,

וכאשר זכיתי לראות מקרוב– גודל השפעתך על התלמידים היקרים ני"ו,
בין בהלכה בין באגדה, ורוחב ידיעתך ובקיאותך בהרבה מקצועות התורה,
בטוח אני כי רבים יהנו מצוף אמרתיך המתוקים והעמוקים בסוגיות אלו,

ואסיים בברכה שתזכה עוד רבות בשנים להגדיל תורה ולהאדירה,
ובהפצת מעיינותיך החוצה, לתלמידים הגונים,
מתוך הצלחה וכל טוב סלה, ברוח וגשם.

ידידך,

שמואל י. לוריא

ברכת אבי מורי שליט"א

ישמחו הלומדים ויגילו המעיינים בהופעת הספר הנפלא ברכת מועדיך מרחימא דנפשאי המחדש בכל יום תמיד חידושים ערבים ומתוקים הן בהלכה והן באגדה, בני הרה"ג ר' ברוך, נרו יאיר ויזרח כצאת השמש בגבורתו.

ידועים דברי ס' נפש החיים (שער ד' פי"ב) "וכ"ש חידושין אמיתיים דאורייתא המתחדשין ע"י האדם, אין ערוך לגודל נוראות נפלאות ענינים ופעולתם למעלה. שכל מלה ומלה פרטית המתחדש מפי האדם קוב"ה נשיק לה ומעטר לה ונבנה ממנה עולם חדש בפנ"ע."

מה אשיב לד' שהגדיל חסדו עלינו ונתן לנו בנים תלמידי חכמים שתולים בבית ד' ומאירים את העולם בדברי תורתם. אשרינו מה טוב חלקנו.

והנני לברך לבני המחבר שליט"א יהי' ד' עמך להמשיך ללון בעומק דברי תוה"ק להתחיל בספרים אחרים ולסיימם להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאת הגוף ומנוחת הנפש ושמחת לבב, ותרוה רב נחת מכל יוצ"ח ביחד עם נו"ב החשובה מנב"ת.

אביך אוהבך בלו"נ,

יצחק אהרן פענפיל

ברכת מורי חמי שליט"א

הרב חיים וועג
ראש כולל כולל זכרון גרשון לדינות
מלפנים ראש כולל ד'סקרענטאן פ.א.

Rabbi Chaim Weg
Kollel Zichron Gershon L'Dayanim
Rosh Kollel

אברך ה' מאד בפי ובתוך וביים אהללנו אשר שם חלקנו מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה וחגנו הי"ת לבנן רבנן וחתנן רבנן, שזה היה תמיד שאיפתנו ועל דבר זה שפכנו תפילה לפני הבורא יתברך ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. ויהי רצון שלא תמוש התורה מפינו וזרענו וזרע זרענו ויהיו כל יוצאי חלצינו עובדי ה' באמת (ע' מ"ב ס"ס קכ"ב)

והנה עכשיו זכינו שחתני כבני הרב ר' ברוך שליט"א עומד להוציא לאור העולם חלק שלישי מספרו ברכת מועדך , הרי הוא דברי אגדה בעניני המועדים, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, וכבר נודע ומפורסם בבית המדרש בקיאותו ובהירותו שהוא לן בעומקה של הלכ"ה, וכבר נתקבלו דבריו בספריו הקודמים, ובמסירת חבורות בישיבה הק', על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן. ויה"ר שחפץ ה' יצליח בידו ויפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים

ותפילתי שטוחה להקב"ה שיזכה יחד עם נות ביתו בתי יקרה וילדיהן היקרים כן ירבו, לישב כל ימיהם בד' אמות של הלכה ללמוד וללמד ולהרבות כבוד שמים מתוך מנוחת הנפש הרחבת הדעת ובריאת הגוף וירוו הרבה נחת דקדושה מכל משפחתם ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך אמן

חיים וועג

תוכן העניינים

אקדמות מילין ..... **א**

המועדים

תוכן מפורט ..... ט
לא זוה שבינה מישראל בימים טובים ..... **יא**
המקדש את ישראל והזמנים ..... **יד**
הקשר בין המועדים לקרבנות ..... **טז**
מקרא קודש זכר ליציאת מצרים ..... **יט**
זכות העקידה במצות עליה לרגל ..... **כא**

אלול ותשובה

תוכן מפורט ..... כה
מפתח עניני אלול ותשובה ..... כז
סלח לנו אבינו כי חטאנו ..... **כט**
אלול במקום ערי מקלט ..... **לג**
תשובה – קירבה להשי"ת ..... **לו**
תשובה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ..... **מ**
שבעה דנחמתא באלול ..... **מג**
תשובה ושבת קודש ..... **מה**
אני לדודי ודודי לי ..... **מח**
תשובה ע"י תורה ..... **נ**

ראש השנה

תוכן מפורט ..... נה
מפתח עניני ראש השנה ..... נז
התקרבות להשי"ת בר"ה ..... **נט**
כבריה חדשה בר"ה ..... **סב**
שתמליכוני עליכם – קבלת עבדות ..... **סה**

היום הרת עולם ..... **סט**
ויעשו כולם אגודה אחת- מלכיות ..... **עא**
שופר של משיח בזכות שופר של ר"ה ..... **עג**
אורי בר"ה מחשכת התאוות ..... **עו**
מעלה עליכם כאילו עקדתם עצמכם ..... **עט**
בר"ה מקריבין עצמו בקרבן תמיד ..... **פג**
לזכור בוראכם- תיקון האמונה ..... **פו**

יום הכיפורים

תוכן מפורט ..... צג
מפתח עניני יום הכיפורים ..... צה
כפרת יוה"כ תלויה באכילת ערב יוה"כ ..... **צז**
ביוה"כ נתגלה האדם האמיתי ..... **צט**
לפני השם תטהרו ..... **קב**
מקוה ישראל השם ..... **קו**
יוה"כ למעלה מדרך הטבע ..... **קט**
כפרת עונות בזכות דם ברית ..... **קיב**

סוכות

תוכן מפורט ..... קיז
מפתח עניני סוכות ..... קיט
ד' מינים - מצוה של אהבה ..... **קכא**
סוכות – בכל מאודך ..... **קכד**
ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה ..... **קכו**
נתקררה דעתו של איוב ע"י מצות סוכה ..... **קכט**
ופרוש עלינו סוכת שלומך ..... **קלג**
סוכות מורה על הקירבה של בעל תשובה ..... **קלז**
קבלת מלכות שמים ע"י נטילת הלולב ..... **קמ**
בעבד המוזג כום לרבו ..... **קמג**
לולב בימין שמאמין בתחיית המתים ..... **קמו**
שרביטו של מלכא ..... **קמח**

אקדמות מילין

ברוך המקדש ישראל והזמנים, אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו, ונתן לנו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, ימים של עליה ועבודה בלתי גבול, להשיג על ידם אהבתו ויראתו, ולהגיע לכל המעלות והמדריגות בזה ובבא.

המועדים הקדושים הם זמנים של קירבה וקשר בינינו ובין אבינו שבשמים, וכמ״ש המהר״ל (בהקדמה לספר אור חדש, ד״ה רב אשי אמר) וז״ל, המועדים כולם מורים החבור והדביקות שיש לישראל אל ה׳ יתברך, ולכך נקרא מועד כמו ונועדתי לך מעל הכפורת (שמות כ״ה, כ״ב) שהוא לשון ויעוד וחבור, ע״כ. והוסיף במק״א (ח״ אגדות מכות כ״ג, ב), דמה״ט כל המבזה את המועדים כאילו עובד עכו״ם (שם), כי הרגל הוא שיהיה השי״ת מתוועד עם עמו ומתחבר להם, ומי שמבזה את המועדות כאילו אינו רוצה בחבור הזה ומתדבק באחר. [ויש לציין מה שהביא היסוד ושורש העבודה (שער י״ב סוף פ״א) בשם הזוהר (זו״ח דף ע״ב עמוד ג), דגם ר״ה חנוכה ופורים נקראים מועדים, ונכללים בהפסוק (ויקרא כ״ג, ב) ״אלה הם מועדי״. ולענין תשעה באב מקרא מלא דיבר הבתוב (איכה א, ט״ו) ״קרא עלי מועד״.]

וכ״כ בספר משנת ר׳ אהרן (ח״ג עמ׳ נ״ט) בענין שמחת יו״ט, דגדר המצוה הוא לשמוח בשייכות ובהתקרבות שלנו להקב״ה כו׳, כי גדר החג הוא שאנו קוראים אל שולחן המלך מלכי המלכים הקב״ה, וכדכתיב (דברים ט״ז ט״ז) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה׳וגו׳ כו׳, ועיקר השמחה הוא מאהבת השי״ת ומהתקרבותו לישראל, עכ״ד. ועי״ע בסידור הגר״א בפי׳ שיח יצחק (תפלת שלש רגלים, ד״ה אתה בחרתנו בסו״ד), שכתב דהדבר הנראה יותר חזק אשר בו נראה אותות רצונו אלינו, הוא שראתה חכמתו לתת לנו סדר המועדים הקדושים האלה, אשר יראה מהם רוב החשק כשנהיה עצורים לפניו מדי שנה בשנה כבנים הנקראים אצל אביהם לפרקים להיות לפניו בשמחה.

והנה ידוע דברי הרמח״ל ז״ל בספר דרך ה׳ (ח״ד פ״ז אות ה-ו), וזה לשון קדשו, ואמנם גזרה החכמה העליונה להוסיף לישראל קדוש על קדוש, ונתנה להם ימי קדש מלבד השבת, שבהם יקבלו ישראל מדרגות ממדרגות הקרוש כו׳. והנה כפי מדרגתו השפעתם של הימים האלה, כן הצרכנו לינתק מן העסק העולמי, וכפי זה הוא אסור המלאכות בהם כו׳. וכל זה כפי ערך ההשפע הנשפע והאור המאיר הוא. ואולם מלבד הקדוש הזה הנשער במדרגותיו כפי מדרגת קדושת הימים, יש עוד ענינים פרטיים מיוחדים לכל זמן מזמנים אלה

כפי ענינו. ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחדש תולדת התקון ההוא במי שקבלו, עכ"ל. וכיון שבכל שנה ושנה חוזרין האור והתיקון מעין מה שנעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בודאי מוטל עלינו להכן נפשינו, ולהשתדל לקרב עצמינו להעבודה המיוחדת לכל זמן וזמן.

וראיתי בספר שפתי חיים להגר"ח פרידלנדר זצ"ל (בסוף ח"א, פי' רינת חיים עמ' תי"ב), שפי' נוסח התפילה של הרגלים, 'קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת'. וכה דבריו, בקשה זאת אנו מבקשין בכל מועד, אך אע"פ שהנוסח שוה, בכל אופן הכוונה משתנה ממועד למועד כפי ענינו ותוכנו, דהיינו 'קדשנו במצותיך' מתיחס בכל מועד למצוות המיוחדת שלו, הנותנות את הקדושה המיוחדת להן לעושי המצוות, שונה היא הקדושה הבאה לאדם מאכילת מצה מהקדושה הבאה מתקיאת שופר וכדו'. 'ותן חלקנו בתורתך', לכל מועד חלק מיוחד לו בתורה כו', לכן בכל שבת ומועד אנו מבקשים שנבין נקבל ונשלים את החלק בתורה ועבודת ה' המיוחד ליום זה. 'שבענו מטובך כו'', כל מועד מסוגל לתת טוב ה' וישועתו בגוון שלו. 'וטהר לבנו לעבדך באמת', את העבודה המיוחדת למועד הזה, ועוד שהקדושה והסגולה המיוחדת ליום הזה תשפיע עלינו ותטהר את לבנו לעבוד את ה' באמת בשאר ימות השנה, עכ"ד. הרי דקבעו חז"ל דצריך האדם להתפלל ד' פעמים בכל יום של מועד [ופעם א' בימי חוה"מ], לבקש מאת קונו בתפילה ותחנונים, שיזכה להרגיש קדושת וסגולת היום, ולהשיג התורה המיוחדת להאי רגל, ונורא להמתבונן.

אולם מלבד התפילה ע"ז, בודאי כל מה שישתדל האדם ללמוד ולעיין בעניני המועדים, לירד לעומקיהן ולהבין יסודותין, הרין נותן דיזכה טפי להתחמם ולהתרומם מאורן. ויש להעתיק לשונו הזהב של הפלא יועץ ז"ל (ערך ימים טובים) שכתב, דהמישרים ארחותם יתנו אל לבם דבר בעתו, על מה הימים נזכרים ונעשים, ומה הגיעו על ישראל בימים ההם בזמן הזה, ויעמיק במחשבות טהורות מה טוב חלקנו אשר בחר בנו מלך מלכי המלכים הקב"ה מכל העמים, וחבה יתירה נודעת לנו, ולא זז מחבבנו, ונתן לנו ימים טובים, אשר בהם משפיע על נפש רוח נשמה שפע קדושה וטהרה כו', כזאת וכזאת החי יתן אל לבו ויעמיק במחשבתו באופן שא"א שלא לשמח, עכ"ל.

ימי המועדים הם המאירים לנו מתוך חשכת הגלות, וכדברי הפלא יועץ במק"א (ערך ראש השנה) שכתב בזה"ל, וכתבו המקובלים שלהיות שכל התורה כלולה ביראה ואהבה יראה על מצות ל"ת אהבה על מצות עשה, והן האדם להיותו חומר עכור עפר מן האדמה דומה למי שעיניו סגורות ויושב בבית אפל שעולם חשך בעדו, וצריך לזה שיפתח עיניו וגם שיביאו לו נר כדי שיראה מאורות דבחדא לא סגי, אמנם כשיביאו לו נר אף אם עיניו סגורות

מרגיש קצת באור הנר ואם יפתח עיניו מעט יראה אור מעט, ולפי השיעור שיפתח עיניו ככה יראה אור הגדול מהנר הגדול אור בהיר. כן האדם מחמת שעיני שכלו סתומים מלהסתכל במושכלות ומלהשתדל על כך וגם שהוא יושב בעוה"ז עולם השפל ואפל מתוך כך הכסיל בחושך הולך טח מראות עיניו מהשכיל לבו איך ליראה ולאהבה את ה' הנכבד והנורא ואינו מרגיש ביראה ואהבה כלל ואינו יכול לכוין דעתו מאחר שאינו יודע טיבה של אהבה ויראה רק מן השפה ולחוץ שאינו רואה ממי צריך לירא ולמי צריך לאהבה ואינו מתעורר, לכך מה **עשה הקדוש ברוך הוא שרצה לזכות את ישראל עם סגולתו נתן להם מועדי ה' מקראי קדש אשר בהם משפיע עליהם הקדוש ברוך הוא שפע קדושה ומאיר אורו***, ע"כ. ומבואר מדבריו דלא מספיק בזה שהמועדים הם אורים גדולים, אלא דצריך האדם ג"כ לעשות חלקו, וכפי השיעור שיפתח עיניו אז יזכה להשיג ולהאיר מאורם.

ואם עושה האדם מה שמוטל עליו, לקנות עבודת הימים והשפעת הזמנים, אז נוכל לבקש עוד 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשמחה ולשלום', שימשיכיו עוד מאור והשפעת המועדים לימי החול אפי' לאחר שעברו הימים הקדושים, ויהא הדברים קבועים בנו בכל ימות השנה לרוממנו בכל דרכנו.

ועל כן כתבתי את הדברים שזכיתי בס"ד ללבן ולבאר קצת בענינים אלו, דהא הכתיבה עושה רושם (מהרש"א בח"א ב"ב דף י"ב), ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. ואקוה שיהיה לתועלת, ושיגיע לתכלית המבוקש, להאיר ולחזק אנשים כמוני, לטעום מעט, מן האוצרות הנשגבות הטמונות בהימים הגדולים והקדושים.

והנה כתב הספורנו (אמור כ"ג, ח') וז"ל, כי אמנם מכוונת הרגלים הם התפילה וההודאה, כמו במועד חדש האביב התפילה לקל על האביב, וההודאה על החירות וכו', עכ"ל. ולכן בפתח הקונ' בעניני המועדים אפתח פי במזמור לתודה, על כל החסד אשר עשה עמדי הנני מודה, ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד העוסקים בתורה, ולא מהיושבי קרנות והטרודין בסחורה, ובעזרתו זכיתי להוציא קצת דברי תורה לאורה. וגם אפיל תחינתי בפני הקל הנורא, שאזכה ללמוד וללמד להגות ולהורה, ויאר עיני בתורתו כאור המנורה [עי' נצי"ב בהעמק דבר ריש פ' תצוה], וישם בלבי אהבתו ויראתו הטהורה, ושאראה בנים וב"ב עוסקים בתורה ומצות בהמשך המסורה.

---

* ויש לציין מש"כ השפת אמת (ראש השנה שנת תרל"ד), כי בכל מועד וחג יש הארה יתירה לכל איש ישראל כמ"ש אאמו"ז ז"ל שנק' יום טוב על שם אור הגנוז שמאיר בכל יום טוב. ויש לבנ"י הארה מטוב הגנוז כמ"ש ועמך כולם צדיקים וכתיב אור זרוע לצדיק, עכ"ד.

בשער הספר אשא עיני אל ההורים, להדגיש ברכה והודאה לאדוני **אבי מורי שליט"א** ולא**מי מורתי שתחיה**, אשר מנעורי גדלוני והעמידוני על דרך התורה והיראה, ועומדים לעזרנו בכל עת ברוח ובגשם. יהא רעוא, שתזכו עוד לישב בבית ה' לאורך ימים ושנות חיים, בנאות דשא ועל מי מנוחות, ושתרוו רוב נחת מכל צאצאיהם לראות בנים וב"ב עוסקים בתורה ובמצות.

בחסדי השי"ת המרובין, זכיתי להיכנס לביתו של מורי חמי הגאון הר"ר חיים וועג **שליט"א ומרת חמתי שתחי'**, בית שהוא מלא וגדוש בתורה אהבתיה והשקפתיה. ואביע בזה הודאה מעומקא דלבאי על כל מה שמסורים לנו תמיד בכל נפשם ובכל מאדם, וברכתי ההדיוט שכה יתן ה' וכה יוסיף, להמשיך בעבדותם עבודת הקודש להרביץ תורה לעדרים, מתוך מנוחה והרחווה, ושתזכו לנחת דקדושא מזרעם וזרע זרעם עד עולם.

וכן אזכיר בברכה את זקני היקרים והאהובים, **מרת חיה הענא פענפיל שתחי'**, **ומרת לאה לאנדא שתחי'**, ואת **ר' נח וועג ורעיתו שיחיו**, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, והרבה נחת מכל צאצאיהם. וגם יהא הדברים לעילוי נשמתם הטהורים של זקני **ר' יהודה ליב פענפיל ז"ל**, **ור' מרדכי אליקים לנדא ז"ל**, **הרב שמחה יהושע ומרת אסתר בלימא וויסמאן ז"ל**, הניעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו.

אודה מקרב לב לכל מורי ורבותי במשך השנים, **במתיבתא דליקוואוד**, **ובישיבת נר משה בירושלים עיה"ק**, ועכשיו בבית אילפא רבבי בית מדרש גבוה, אשר זכיתי לחסות בצילם וללמוד מתורתם. ובמיוחד אין מילים לבטא את גדלה רגשי הכרת הטוב למרן ראש הישיבה הגאון הגדול **מו"ר הרב יצחק סורוצקין שליט"א**, אשר זכיתי לשתות ממעינותיו המתגברין לחזקת שנים, וקירבה יתירה קירב אותי, יתן הקב"ה כח להמשיך להרביץ תורה לאלפים מתוך הרחוות הדעת.

ומתוך הוקרה יתירה אזכיר האי שכונה וקהילה קדישתא, שזכיתי להמנות מבין תושביה ומתפלליה, **'פרספקט ווינם' ובימה"ד נועם התורה**, קהילה מיוחדת של בני עליה המועטים, תחת הנהגתו של מורינו המרא דאתרא הרה"ג **ר' יצחק מילר שליט"א**, המשפיע אלינו תמיד מתורתו ויראתו הטהורה, ומרומם אותנו מידי שבת בשבתו ומועד במועדו לעלות בדרך התורה ובעבודתו ית"ש, יה"ר שיזכה להמשיך להנהיג עדרו עוד רבות בשנים מתוך מנוה"נ וכל טוב סלה.

בהערכה גדולה וביקרא דאורייתא אזכיר לברכה את הישיבות הקד' שזכיתי להרביץ שם תורה לבחורי חמד תלמידים מקשיבים, **ישיבה גדולה דטשערי היל** תחת הראש ישיבה הג"ר **רבי שמואל יצחק לוריא שליט"א**, **וישיבת לקח טוב** תחת הראש ישיבה הג"ר

גרשון ח. ה. הכהן אייכארן שליט"א. ותפילתי שגורה שימשיכו הישיבות והרמי"ם בעבודת קדשם ביתר שאת ועז, להעמיד תלמידים הגונים על במתי התורה והיראה לאורך ימים.

התודה והברכה למע"כ ה"ר **יצחק ברוש**, וכן לה"ר **שמעון שמאנאוויטץ** ראש מכון עלה זית, שיחיו לאיו"ט, על כל מה שטרחו רבות להוציא מתח"י דבר יפה ומתוקן ברוב פאר והדר, ומקיימים עי"ז דברי הגרעק"א באגרתו: כי לדעתי הנפש מתפעלת והדעת מתרוחת והכונה מתעוררת מתוך לימוד בספר נאה ומהודר, וההיפך בהפכו כו', כי הלומד בספר לא מהודר הוא בבחינת הקורא בלא נעימה ושונה בלא זימרה וכו', עכת"ד.

יברך השי"ת את **רעייתי היקרה**, מנשים באהל תברך, מינא יהודית שתחי' לאיו"ט, העומדת לימיני לעזר ולסיוע במסירות נפלאה כדי שאוכל לעסוק בתורה מתוך ישוב הדעת. יהי' רצון שתשרה השכינה בכל מעש"י, ולא ימוש התוה"ק מפינו ומפי זרענו עד עולם.

מתוך תפילת 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך',

ברוך בן לאאמו"ר הג"ר יצחק אהרן פענפיל

שנת ה'תשפ"ג

פה בליקוואוד עיה"ת

המועדים

המועדים כולם מורים החבור והדביקות שיש לישראל אל ה' יתברך, ולכך נקרא מועד כו' שהוא לשון ויעוד וחבור.

(מהר"ל בהקדמתו לאור חדש, ד"ה רב אשי אמר)

ברכת מועדיך

לא זזה שכינה מישראל בימים טובים

עסק התורה ואחדות ביו"ט

שנינו בירושלמי (שבת פרק ט"ו הלכה ג), רבי ברכיה בשם רבי חייא בר בא לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה[א], ע"כ. וי"ל בזה, דמהו יסוד הדבר שעיקר מהותם של המועדים מישך שייכי לעסק התורה.

הנה המשך חכמה (אמור פרק כ"ג, כ"א) כתב, שיום טוב הוא מן המצוות המקשרין האומה זה לזה, לכן מלאכת אוכל נפש מותר. ואם יבואו אלף אורחים יאפה לחם, עד כי אמרו (פסחים מ"ו, ב) האופה מיום טוב לחול [רבה אמר] אינו לוקה [אמרינן]: הואיל וחזי לאורחים. וכולם חייבים לעלות לרגל ולשמוח ולשמח. לכן הותרה הוצאה והבערה, שאם לא כן לא יהיו מקושרים ומאוגדים זה לזה כאחד, עכ"ד. הרי דיו"ט הוי מצוה הבא לאחד את ישראל. וגם דבר צ"ב ופירוש דמהו עומק הקשר בין המועדים הקדו' לענין בין אדם לחבירו ואחדות בין ישראל.

השראת השכינה במועדים

והנראה בפשר הדבר דהנה כתב הפרשת דרכים (דרוש כ"ג), דאמרינן במדרש (עי' זוה"ק פרשת קרח דף קע"ט, ב) מעולם לא זזה שכינה מישראל בשבתות וימים טובים וכו', ופשיטא דזה הוא אף בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום [דאילו בזמן שישראל עושין רצונו מעולם לא זזה שכינה מישראל אף בימי החול וכו'], עכת"ד.

ויש להביא גם דברי הספורנו (אמור כ"ג, ב) שכתב בזה"ל, אחר שדבר בענין הקרבנות ומקריביהם שהכונה בהם השרות השכינה בישראל כו', דיבר במועדים אשר

א. אפשר יש להטעים לפי"ז מש"כ השפת אמת (ראש השנה שנת תרל"ד), כי בכל מועד וחג יש הארה יתירה לכל איש ישראל כמ"ש אאמו"ז ז"ל שנק' יום טוב על שם אור הגנוז שמאיר בכל יום טוב. ויש לבנ"י הארה מטוב הגנוז כמ"ש ועמך כולם צדיקים וכתיב אור זרוע לצדיק, עכ"ד. הנה כבר כתב בנפש החיים (בהגה"ה סוף שער א') דמבואר בזהר ובתנחומא שהאור נגנז באורייתא. וכן שנינו בתנחומא (נח) העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, אור גדול- אור שברא ביום ראשון שגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה, שבזכותן העולם עומד. פי' העץ יוסף (שם) דכתב המגיד צדק, שמעתי אומרים בביאורו, שגנזו בתורתו הקדושה שבה האדם מביט מסוף העולם ועד סופו, ומה למעלה ומה למטה, ע"כ. ולכן כיון דהיו"ט נתנו לישראל כדי לעסוק בהן בתורה, מה"ט זוכין אז להאור הגנוז שנגנז באורייתא לעמלי תורה, ודו"ק.

בשביתתם יכוין לששבות ממעשה הדיוט, בקצתם לגמרי כענין בשבת ויוה״כ, ולעסוק בכולם בתורה ועסקי קדש כאמרו וכו׳, ובקצתם תהיה השביתה ממלאכת עבודה בלבד כמו שהוא הענין בשאר המועדים, והכונה בהם שעם שמחת היום שישמח ישראל בעושיו, יהיה העסק בקצתו בעסקי קדש, כאמרם ז״ל (ביצה ט״ו, ב) יו״ט חציו ל״ה והציו להם, ובזה תשרה שכינה על ישראל בלי ספק, ע״כ מלשונו. והיוצא לן דמעיקר מהותן ויסודן של המועדים הקדושים היינו שזוכין בהן שתשרה שכינה על ישראל.

אחד לא שריא אלא באחד

ובזה יש לבאר הקשר בין אחדות בישראל להמועדים, דהנה דאיתא בזוה״ק (פרשת קרח) דאחד לא שריא אלא באחד, והיינו שהקב״ה שהוא אחד לא שריא אלא כשכלל ישראל הם בגדר אחד, כלומר דאחדות בישראל הוי התנאי המעכבת בהשראת השכינה.

וכ״כ בספר חרדים (בסוף הספר פע״ד, וכן למעלה בפ״ז) וזה לשונו, כתיב (ויחי מ״ט, ב) הקבצו ושמעו בני יעקב וגו׳, וקשה מאי הקבצו הרי אמר להם האספו ואגידה לכם והרי הם לפניו. אלא פירוש האספו על הגופות, ואחר שהיו לפניו צוה אותם שיסירו מלבם קנאה ושנאה ותחרות כאילו הם איש א׳ ונפש אחת, שאם לא יעשו כן א״א לקבל עליהם יחוד, שירצה וישרה עליהם. כדכתב רשב״י, דהיינו והוא באחד ומי ישיבנו (איוב כ״ג, י״ג), דהפסוק קשה להבין, דהיה לו לומר והוא אחד, מאי באחד, אלא ר״ל והוא יתברך אינו שורה כי אם כשישראל ביחוד לב אחד בלי קנאה, דוגמת מלאכי השרת דכתיב בהו כלם אהובים וכו׳, ע״כ. ולכן בעינן אחדות בישראל במועדים, כדי לזכות עי״ז להך שמעולם לא זזה שכינה מישראל[ב].

השכינה נמשכת אחרי התורה

ולפי האמור יש בנותן טעם לפרש גם עומק הדבר דלא ניתנו ימים טובים לישראל אלא לעסוק בהם בתורה, וזהו ע״פ מש״כ רבינו בחיי (פרשת נח י, כ״ז) וז״ל, וישכן

ב. אכן יל״ע בזה דא״כ מה״ט גם בשבת הו״ל למימר דצריכין אחדות כמו ביו״ט, וכדאיתא גם על שבת דלא זזה שכינה בישראל וכן בספורנו שהבאנו מבואר דגם בשבת זוכין שתשרה שכינה בישראל. ובאמת מצינו בעניני שבת דמורה על האחדות, וכמו שאומרים בנוסח התפילה 'אתה אחד כו' ומי כעמך ישראל גוי אחד', ואכמ״ל בזה. אולם המשך חכמה שם כתב שבשבת הלא (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו", והוצאה אסורה, ומלאכת אוכל נפש אסורה. ואם כן, כל איש ואיש בפני עצמו הוא, לבדו הוא יושב ועוסק בתורה, שהמה מקושרים אל השם יתברך המרכז האמיתי, אשר כל ישראל המה קוים נפרדים המגיעים למרכז אחד - הוא השם יתברך, ועיין.

באהלי שם, לשון שכינה שאין לך אומה בעולם ששרתה שכינה ביניהם כי אם על ישראל שהם בני שת, ובאמרו 'באהלי שם', רמז לך שהשכינה נמשכת אחרי התורה, והנה שם נתברך בשתי ברכות אלו, ברכת השראת השכינה ביניהם, וברכת התורה שתנתן להם מה שלא זכתה שום אומה לאחת משתיהן, עכ"לג. וכיון דהשכינה נמשכת אחרי התורה, ועצם המועדים ושביתתן מעסקי חול היינו כדי שתשרה שכינה על ישראל, לכן עסק התורה הוי מעיקרי עבודת היום של המועדים, וק"ל.

ג. ובמק"א (חנוכה, וזדים ביד עוסקי תורתך) הבאנו מש"כ הגרי"א חבר זצ"ל (שיח יצחק בדרוש לפרשת תרומה) וכה דבריו, והרי גם בביהמ"ק עיקר השראת שכינתו יתברך בו היה בשביל התורה, כי שמה ישבו סנהדרין גדולה בלשכת הגזית שמשם יצאה תורה לכל ישראל כו', וכן עיקר השראת השכינה היתה בק"ק בין שני בדי הארון אשר שם לוחות הברית, כי אורייתא וקב"ה חד הוא כי התורה הוא עצם רצונו יתברך והוא ורצונו אחד, עכ"ד.

המקדש את ישראל והזמנים

בתיב בפרשת בלק (כ״ב, כ״ח) כשחמורו של בלעם הוכיחו ׳ויפתח ה׳ את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי היכתני זה שלש רגלים׳. ופרש״י, שלש רגלים- רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה, ע״כ. וכבר העירו המפרשים ז״ל (גור אריה, ומשכיל לדוד, שם), דמ״ש מצוה זאת שרמז לו, משאר מצות. כלומר דלמה מדגיש דוקא הך דכלל ישראל חוגג שלש רגלים, ולא שום שאר מצות המיוחדת לישראל, דאתה מבקש לעקור אומה השומרת תורה ומצות, ומהו הנקודה דוקא בענין הרגלים.

אתה בחרתנו כו׳ בשלש רגלים

ואשר יראה בזה, דהנה בנוסח התפילה של שלש רגלים אמרינן ׳אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו, ורוממנתו מכל הלשונות וכו״. ובפירוש שיח יצחק להגר״י מאלאצן זצ״ל (סידור הגר״א, שם) כתב, דבאו הג׳ לשונות נגד השלש רגלים כסדרם, כי ׳אתה בחרתנו׳ הוא בעת יציאת מצרים, כי מתחלה בהיותנו במצרים בחר אותנו, ולקח אותנו גוי מקרב גוי באותות ובמופתים. ׳אהבת אותנו׳ הוא מעמד הר סיני, דבעת נטהרנו מטומאת מצרים בדם פסח ובדם מילה, אהבת אותנו עדי באנו למעמד הר סיני, ונתן לנו את תורתו חמדה גנוזה אשר מלאכי השרת השתוקקו אליה כו׳ אך מרוב אהבתו אלינו נתנה לנו, ואז באנו לשלימות האהבה, שהוא בחג השבועות. ׳ורצית בנו׳ הוא כפרת עון העגל והשראת השכינה, ואז בא חג הסוכות. הדבר הנראה יותר חזק אשר בו נראה אותות רצונו אלינו, הוא שראתה חכמתו לתת לנו סדר המועדים הקדושים האלה, אשר יראה מהם רוב החשק כשנהיה עצורים לפניו מדי שנה בשנה כבנים הנקראים אצל אביהם לפרקים להיות לפניו בשמחה, עכת״ד.

להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה

והנה הרמב״ם (פי״ג מהל׳ איסורי ביאה ה״ג) כתב בענין גוי הבא להתגייר להיות ישראל וז״ל, וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה וכו׳, ע״כ.

ושמעתי ממו״ח שליט״א בשם רבו הגאון הר״ר מאיר שטרן שליט״א, דהרי מונה הרמב״ם ג׳ דברים ומעלות שיש לשיראל מעל הגוים, שהגוי הרוצה

להתגייר ישיגו הנהו שלשה דברים, להכנס לברית, להסתופף תחת כנפי השכינה, ושיקבל עול תורה. והשלש רגלים הם כנגד שלשה מעלות אלו, ד׳כריתות ברית׳ היתה בפסח, שהוציאנו גוי מקרב גוי להיות העם הנבחר. ׳ולהסתופף תחת כנפי השכינה׳ זהו בחג הסוכות, דהוי כנגד העננ הכבוד. ׳ויקבל עליו עול תורה׳, בחג השבועות זמן מתן תורתנו שקבלנו את התורה בהר סיני, עכת״ד. באופן דנמצא דהשלשה רגלים מסמלת השלשה מעלות המיוחדות שיש לישראל מעל הגוים, וזהו הדברים שמבטים את ההבדלה בין ישראל לעמים, עד שהבא להתגייר היינו שבא לקבל ולהשיג הנהו שלשה דברים.

ולפי הנתבאר מובן היטב דכשהאתון פתח את פיה להוכיח את בלעם הרשע על שמבקש לעקור את כלל ישראל, הזכיר במיוחד הך שבא לעקור אומה החוגגין שלש רגלים, דבזה מדגישין עיקר מעלת ישראל מעל האומות, שבחרנו מכל העמים ואהב אותנו ורצה בנו, וזהו מהות ההבלדה בין ישראל לעמים שהבא להתגייר ביסודה היינו שבא להשיג מעלות אלו להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה. וכל פרטי המצות אינו אלא נובע מהך שאנו בני ישראל הנבחרים להיות עובדים למקום, וא״ש.

הקשר בין המועדים לקרבנות

סמיכות עניני הקרבנות להמועדים

הספורנו כתב בפרשת אמור (כ״ג, ב) על הפסוק ׳מועדי ה׳ אשר תקראו אתם מקראי קדש׳ וז״ל, אחר שדבר בענין הקרבנות ומקריביהם שהכונה בהם השרות השכינה בישראל, כאמרו (שמות כ״ט, מ״ב) עולת תמיד לדורותיכם פתח אהל מועד לפני ה׳, אשר אועד לכם שמה, דיבר במועדים אשר בשביתתם יכוין לששבות ממעשה הדיוט, בקצתם לגמרי כענין בשבת ויוה״כ, ולעסוק בכולם בתורה ועסקי קדש כאמרו וכו׳, ובקצתם תהיה השביתה ממלאכת עבודה בלבד כמו שהוא הענין בשאר המועדים, והכונה בהם שעם שמחת היום שישמח ישראל בעושיו, יהיה העסק בקצתו בעסקי קדש, כאמרם ז״ל (ביצה ט״ו, ב) יו״ט חציו ל״ה והציו להם, ובזה תשרה שכינה על ישראל בלי ספק, עכ״ד הנחמדים.

וע״ע מש״כ רבינו יונה באבות (ג, י״א) על הך דתנן המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות כ״ו אין לו חלק לעוה״ב, וז״ל, סמך שני דברים האלה מני שנקראו קדשים, הקדשים כתיב (ויקרא י״ח, ט) ׳קדש קדשים׳, ובמועדות כתיב ׳אלה מועדי ה׳ אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי׳, והמחלל את שתיהן אין לו חלק לעוה״ב מפני שחלל קדשי השם, עכ״ל.

שחיטת ע״ז תיקן לחטאים שנשרשו מחסרון אמונה

ויתבן לבאר הקשר בין המועדים לקרבנות בע״א, ובהקדם יש להתעמק בעיקר יסוד ושורש של הקרבת קרבנות. הנה הרמב״ם (מורה נבוחים ג׳ מ״ו, הו״ד ברמב״ן בריש ויקרא א, ט) כתב כי טעם הקרבנות, בעבור שהמצריים והכשדים אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם, היו עובדים לבקר ולצאן כ״נ בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין לשם הנכבד כדי שיודע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבה לבורא, ובו יתכפרו העונות, כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוה וכל חולי לא יתרפא כי הם בהפכו, עכ״ל. ולכאו׳ צ״ע בדבריו דבשלמא אם האדם ח״ו נכשל בע״ז מובן שהכפרה נעשה ע״י שחיטת הע״ז, אולם כל שאר חטאים בתורה לא שייכי לעבודה זרה

בכלל, ולמה נחשב שחיטת הע״ז ההפכו שדוקא ע״י זה בא הכפרה והרפואה, וצ״ב טובא.[ד]

וי״ל דהרי באמת כל חטא וחטא נובע ומושרש מחסרון אמונה, דהא אם ברור אצל האדם שמלא כל הארץ כבודו, והקב״ה רואה מעשיו, ויש דין ויש דיין, א״א לחטוא. וכן תנן באבות (ג, א) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבידה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. וכעין זה כתב בפלא יועץ (ערך אמונה) בזה״ל, כי המאמין ב״ה, אשר מלא כל הארץ כבודו ועיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, צדיק באמונתו יחיה, כי בודאי יזהר בקיום כל המצות ובדקדוקי המצוות, ויהא זריז במצוות ויזהר להיות נקי מכל חטא, עכ״ל.

וע״ע באגרת המוסר למרנא הגרי״ס זצ״ל שכתב, וז״ל, דבלי דעת ובלי תבונה שהאמונה המרחפת בנו, שהאלקים שופט הוא לתת לאיש כפרי מעלליו, היא ראשית מצעדינו לעבודתו ית׳. הוא מאמר חז״ל (מכות כ״ד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת ׳וצדיק באמונתו יחיה׳ כו׳. אכן למורת רוח ודאבן לב, כח הכללי הזה מסתתר בנו, נחבא במצפוני הלב, בל יראה החוצה כו׳. אי לזאת, גם הכח הכללי הלזה בל ישלח פארותיו כו׳, ומזה הכלל לא ימשכו הפרטים להשמר מהעבירות המתרגשות, ונכשלים אנחנו בכל עת בעברות רמות עד שמים יגיעו וכו׳, עכ״ל הזהב.

ונראה דמה״ט שחיטת ע״ז היא ההכו של כל עון, דהא עבודה זרה היא סוף דבר הבא רח״ל משיבושין וספיקות ביסודי האמונה, וכמו דמבואר בר״מ (ריש הל׳ עבודת כוכבים) דע״ז התחילו מחמת טעות בהשגחת הבורא י״ת בהבריאה. וכ״כ הרמב״ן (בסוף פרשת בא) דמעת היות ע״ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתמש באמונה וכו׳. וכשהאדם בא לתקן שום חטא שנכשל בה, צריכין לילך להשורש ולהתקנה, וכיון דנובע מקצת חסרון אמונה, הרפואה היא לשחוט הע״ז שהיא הסמל של דיעות כוזבות, כן נראה לומר בביאור דברי הרמב״ם.

ד. ועוד י״ל ע״כ מש״כ הפלא יועץ (בערך עברה) וז״ל, וכל עברה שעובר הרי הוא כעובד ע״ז, כשכמו שהעובד ע״ז מניח את ה׳ קל עולם ומקבל עליו אחר לאדון ופטרון, כן זה מקבל עליו את יצרו שיהא שופטו והוא ימשול בו, עכ״ל. וכ״כ עוד (בערך קריאת שמע), שעל כל עבירה שעובר בין במחשבה בין בדיבור בין במעשה, נכלל בכלל ׳ועבדתם אלהים אחרים׳ שנמצא שעובד את יצרו, ומניח רצון יוצרו לעשות רצון יצרו, עכ״ל, ודו״ק.

המועדים קובע ומחזק האמונה

ולפי הנתבאר דהיסוד של קרבנות היא לחזק אמונתינו ב״ה ובהשגחתו, נראה דזהו הקשר והסמיכות לעניני המועדים. הנה הימים טובים הם זמנים של חיזוק האמונה, וכמו דמבואר בהך דהם זכר ליציאת מצרים, וכידוע מהרמב״ן (שם) דכל מצוה שהיא זכר ליצ״מ נצטוינו לחזק אמונתינו בכל יסודי הדת. וכ״כ המהרש״א (ח״א מכות דף כ״ג, א) דכיון שהמועדים הם זכר ליצ״מ, מה״ט כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודת כוכבים (כדיתא במכות שם), והיינו כז״ל בכל הפוגע ח״ו ביסודי האמונה נחשב כאילו עובד ע״ז שהיא הסמל של ספיקות ושיבושין באמונה.

זאת ועוד, שכל יו״ט היא שלב אחר ביסודי האמונה. וכמ״ש המהר״ל בספרו גבורת ה׳ (פמ״ז), וכה דבריו, ודע כי ג׳ אמונות הם יסוד הדת, וכאשר ח״ו תפול אחת מהם תפול הדת בכללה, האחת הוא ההשגחה שהוא משגיח בתחתונים, ולא כמו שאומרים המינים עזב ה׳ את הארץ שאם כן למה נעבוד אותו אחר שאין משגיח בתחתונים לפקוד את מעשיהם. האמונה השנית שהכל הוא ביד ה׳ ואין דבר חוץ ממנו וזהו אמונת מציאות השם יתברך כו׳, שהוא הכל ואין דבר חוץ ממנו יתברך. האמונה השלישית שידבר השם יתברך את האדם ויתן לו תורה וזהו אמונת תורה מן השמים. וכנגד אלו שלש אמונות שהם שרשים ויסוד לדת צוה השי״ת בשלשה רגלים, ונקראים רגלים על שם שהם רגלי הדת שעומד עליהם הדת, כי חג הפסח בו נודע שהוא יתברך כל יכול על ידי אותות ומופתים עד קריעת ים סוף שהיה בשביעי של פסח ובו נודע בבירור שהכל ביכלתו ואין חוץ ממנו, וחג השבועות בו נודע נתינת התורה, וחג הסוכות שהושיב אותם בענני כבוד בשמירתו וזה מורה על ההשגחה והשמירה שהיה עליהם ולא עזב אותם שהושיב אותם בסכות שהיא השמירה וכו׳, עכת״ד.

ונמצינו למדין, דהיסוד של הקרבת קרבנות והיסוד של עניני המועדים, שניהם מעין אחת הן, דהיינו לחזק אמונתינו בכל פרט ופרט מיסודי הדעת, ולתקן כל שיבושין וספיקות ח״ו, וא״ש מה דמצינו סמיכות בין המועדים והקרבת הקרבנות, וכש״נ.

מקרא קודש זכר ליציאת מצרים

הרמב"ן (בפרשת אמור כ"ג, ב) כתב לבאר, ד'מקראי קדש' דכתיב גבי המועדים, היינו שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלקים ביום מועד לקדש היום בפרסיא בתפלה והלל לא-ל בכפות נקיה ולעשות אותו יום משתה כ"ו והנה מקרא קדש מלשון קרואי העדה וכו', ע"כ.

זכר ליצ"מ לחזק האמונה ולהכחיש הכופרים

ונראה לבאר לפי"ד שזהו ההמשך בלשון התפילה של שלש רגלים 'מקרא קדש זכר ליציאת מצרים', דהנה ידוע דבריו היסודים מהרמב"ן (בסוף פרשת בא) שכתב דהאותות והמופתים הגדולים שהיו בשעת יצי"מ היא עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה, ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון כו', וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכו ליציאת מצרים, והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו ולא יהי הפתחון פה לכופר להכחיש אמונת הא-לקים.

ויש לציין דברי המהרש"א (ח"א מכות דף כ"ג, א) שמפרש מה דאיתא בגמ' שם דכל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודת כוכבים, דביטול המועדות בזמנם הוא גורם לעבודת כוכבים כמו שמצינו בירבעם כו', כי המועדות בזמנם הם זכר ליציאת מצרים כמו שהוא בנוסח התפילה והוא מורה על מציאותו ויכלתו ברוך הוא, עכת"ד. וזהו כמ"ש הרמב"ן דהמצות שהם זכר ליציאת מצרים הם עדות על אמונת הבורא ובתורה כולה שלא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלוקים, ומה"ט המבזה את זה כאילו עובד ע"ז.

קיבוץ בבתי כנסיות להודות לקל שבראם

והנה הרמב"ן שם בסוף דבריו כתב, שכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפילה הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום ותקפצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמר לפניו בריותיך אנחנו וכו', עכ"ד. ונמצינו למידן שהיסוד של קיבוץ בבית הכנסת לתפילה שהיא המקרא קדש של יו"ט זהו אותה ענין

של זכר ליציאת מצרים דהיינו להשריש בנו האמונה ולהכחיש הכפירה. וי״ל דהיא טעמא דמילתא, דמחמת שהיא ׳זכר ליציאת מצרים׳ לחזק אמונתינו, מה״ט נצטווינו שיהיה ׳מקרא קדש׳, לקבץ בבית האלוקים בתפילה והלל שיודו לקל שבראנו והמציאנו ויאמר לפניו בריותיך אנחנו, וק״ל.

זכות העקידה במצות עליה לרגל

זכות העקידה להציל בתו של נחוניא חופר שיחין

שנינו בגמ (ב״ק דף נ, א; יבמות קכ״א, ב) תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא אמר להם שלום שניה א״ל שלוש שלישית א״ל עלתה, אמרו לה מי העלך אמרה להם זכר של רחלים וזקן אחד מנהיגו, אמרו לו נביא אתה, א״ל לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר אותו צדיק מצטער בו [ביבמות גרסינן מתעסק בו] יכשל בו זרעו, ע״כ. פי׳ רש״י וז״ל, חופר שיחין: לעולי רגלים בדרכים כ״ו, זכר של רחלים: אילו של יצחק, וזקן מנהיגו: אברהם, מצטער בו: לחפור בורות ומערות לעולי רגלים, עכ״ל. ולכאו׳ דבר זה אומר דרשוני דמה היו הענין שההצלה היתה דוקא ע״י אברהם אבינו ואילו של יצחק, וצ״ב.

ויעויין במהרש״א (בח״א שם ביבמות) שמבאר שזכות העקידה עמד לה בעת צרה כמ״ש בהר ה׳ יראה עקידה זו לסלוח לישראל בו ולהצילם מן הפורענות כפרש״י בחומש. והיוצא מדבריו שבעצם ליכא קשר במיוחד לכאן אלא דזכות העקידה לעולם מצילנו מפורעניות, וקצת דחוק. ועוד יש להעיר דסוף הגמ׳ משמע דההצלה היתה בזכות דבר שאותו צדיק מצטער בו, ולכאו׳ פתח בכד וסיים בחבית.

אברהם תחילתן של עולין למקדש

אולם נראה לומר דבאמת זכות העקידה שפיר שייך בפרט לכאן, דהנה איתא בגמ׳ (סוכה דף מט, ב; חגיגה דף ג, א) דרש רבא מאי דכתיב (שיה״ש ז, ב) מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולים לרגל, בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שכ״א וכו׳, ע״כ. ובמהרש״א שם כתב דיש לעיין בזה דהתם [גבי גרים] איכא טעמא שהלאן באברהם ולא ביצחק ויעקב, אבל בהאי קרא לענין עליה ברגל מ״ט קראן בת נדיב דהיינו בת אברהם ולא בת יצחק ויעקב, וי״ל שגם הוא תחילתן של עולין למקום המקדש להר ה׳ יראה להקריב שם בנו יצחק והקריב עולה תחתיו, עכ״ד.

וע״ע מש״כ הבעל הטורים בפרשת נשא (ו, כ״ה) על הפסוק יאר ה׳ פניו אליך, וז״ל יאר: כנגד יצחק שראה בעקידה כו׳, יאר להיפך ראי, שהיה עולה ראיה, ויש בו

ה׳ תיבות וכ׳ אותיות כיצחק וכו׳, עכ״לה. ולפי״ז א״ש דהרי המצוה שנחוניא מצטער בו היתה לעזור העולי רגלים וכמ״ש רש״י, ומה״ט ההצלה היו ע״י אברהם ואילו של יצחק שהם היו תחילתן של העולין, ונמצא דדבר שאותו צדיק מצטער בו וזכות העקידה שניהם מעין אחת הן דהיא מצות עליה לרגל, וא״ש.

ה. ולכאו׳ זהו כמו דשנינו במדרש (שמו״ר פט״ו) דהעקידה היתה בפסח, ודלא כהריקאנט״י שכתב דהיו ביוה״כ, ודו״ק. ויעויין ברנת יצחק (קמא, פרשת וירא כ״ב, ז) מש״כ עוד בזה.

אלול ותשובה

באלו מ' יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובתו מאהבה.

(ב"ח סימן תקפ"א, ב)

ברכת מועדיך

סלח לנו אבינו כי חטאנו

אמרינן בברכת הסליחה (בשמו"ע), "סלח לנו אבינו כי חטאנו". ויל"ע למה מדגישין דוקא לענין סליחה שהשי"ת הוא אבינו, ומבקשין סליחה על חטאתינו בגדר בן המבקש מאביו. ומבאר הטור (או"ח סימן קט"ו) בזה"ל, ומה שתקנו לומר אבינו בברכת השיבנו ובסלח לנו משא"כ בשאר ברכות היינו טעמא כו', ובסלח לנו משום הא דכתיב (ישעיה נ"ה, ז) וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח, על כן אנו מזכירין רחמי האב כדכתיב (תהלים ק"ג, י"ג) כרחם אב על בנים, שירחם עלינו ויסלח לנו, ע"כ.

אב שמחל על כבודו כבודו מחול

ויש לפרש עוד ע"פ מש"כ החיד"א (ראש דוד- אמור, ואהבת דוד- דרוש ד' דף ל"ו, א) לבאר למה תשובה היא מיוחד לכלל ישראל ולא לאומות העולם (תנחומא פרשת האזינו אות ד)[ו]. וזהו תו"ד, הטעם דלא מהני תשובה לאומות העולם היינו משום דרק אצל ישראל שהם נקרים בנים למקום שייכא תשובה, כיון דאב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין דף ל"ב, א), אבל לאומת העולם שהקב"ה רק מלך עליהם ולא אב, לא שייך הענין של תשובה משום דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, עכת"ד. וכן הביא הבני יששכר (מאמרי חודש סיון מאמר ב' אות ה') בשם הרב בעל לימודי ה'. וא"כ מובן היטב דמדגישין שהקב"ה הוא אבינו בברכת הסליחה, דהרי מבקשין ממנו שיסלח לנו על כל חטאתינו בגדר אב שמחל על כבודו דכבודו מחול[ז].

ויתכן דזהו מה דאמר הנביא ירמיה בשם ה' (ירמיה ג, כ"ה), "שובו **בנים** שובבים ארפה משובותכם', פי' שאע"ג דהם שובבים, אך כיון דאכתי נחשבו בנים דבין כך ובין כך אתם קרוים בנים (קידושין ל"ו, א), לכך שובו וארפה משובותיכם, שהקב"ה יקבל תשובתם בגדר אב המרחם והמוחל על כבודו שכבודו מחול. וכן מדוייק בלישנא דהתנא בסוף יומא (ח, ט), אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי

ו. ואפי' אם שייך תשובה אצל גוים וכדמצינו באנשי נינוה, עכ"פ אינה באותה דרגא של תשובת ישראל וכמ"ש המבי"ט (בית אלוקים שער התשובה פרק י"ד), יעו"ש.

ז. והגם דאמרינן אח"כ "מחל לנו מלכינו כי פשענו", אולי י"ל דהיינו שמבקשין שעכ"פ יהיה לנו התשובה שיש לעכו"ם, וכדנתבאר במבי"ט שציינו למעלה (באות א) דגם האומות יש להן קצת תשובה אך לא כ"כ כמו ישראל, ועיין.

מטהר אתכם, **אביכם שבשמים**, ע״כ. והיינו משום דקאי שם על הטהרה והסליחה דיוה״כ [דתליא בתשובה וכדקיי״ל (רמב״ם פ״א מהל׳ תשובה ה״ג) דאין יוה״כ מתכפרין בלי תשובה, וכמ״ש רבינו יונה (שע״ת ב׳, י״ד) ד״לפני ה׳ תטהרו״ היינו מצ״ע להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביוה״כ], וע״ז אמר התנא דנעשה לפני אביכם שבשמים, דכיון דהוא יתברך בגדר אבינו לכך נשתייך לנו המתנה של תשובה וטהרת יוה״כ, והשי״ת מוחל וסולח עונותינו.

לימוד התורה הקדמה לתשובה

ולפי״ז יש להמתיק מה דכתבו הנפש החיים (שער ד׳ פל״א) והמעלות התורה (בהקדמתו), דלימוד התורה היא ההקדמה לעבודת התשובה. ובאמת כן מפורש בספרי (האזינו) דשנינו, עה״פ (הושע י״ד, ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳, אין דברים אלא דברי תורה שנאמר את הדברים האלה דבר ה׳ אל כל קהלכם, ע״כ.

וי״ל דיסוד הדברים היא, שנקראו בנים דוקא ע״י תורה הקדושה, וכמש״כ הרוח חיים (פ״ב מ״א), וז״ל, ידוע שמפעת התורה אנו מכנים בשם בנים, וה׳ יתברך שמו מגלה סודו כאב לבנו אהובו כו׳, ולכן אנו מבקשין בתפילה ׳השיבנו אבינו לתורתך׳, עכ״ל. ולכן הפתיחה לתשובה היינו על ידי לימוד התורה, דהרי עי״ז יהיו מכנים בשם בנים, ותשובה נשתייך במיוחד לבנים, הן מצד דבעינן הרחמנות של אב לבנים, והן מצד דצריך שהקב״ה הוא להם בגדר אב דדוקא אב שמחל על כבודו כבודו מחול, וכנ״ל.

להרבות בצדקה בחודש אלול

והנה נוהגין להרבות בצדקה בחודש אלול, וכמ״ש החיי אדם (כלל קל״ח, א) והקיצור שו״ע (סימן קכ״ח, א), דאמרו דורשי רשומות ״ומשלוח מנות איש לרעהו״ (אסתר ט, כ״ב) ראשי תיבות אלול, לרמז שבחדש אלול ירבה בצדקה ובמתנת לאביונים, עכ״ד. וכפשוטו היינו משום, דצדקה היא א׳ מן הדברים שמעבירין את רוע הגזירה (תפילת ונתנה תוקף, ועי׳ גמ׳ ר״ה ט״ז, ב), וכן משמע שם בדבריהם.

אך לפי הנתבאר נראה [בסיוע מו״ח שליט״א] להוסיף טעם לשבח, ע״פ מש״כ הרמב״ם (פ״י מהל׳ מתנת עניים ה״א- ב) וז״ל, חייבין אנו להזהר במצות צדקה כו׳, כל ישראל והנלוה אליהם כאחים הם שנ׳ בנים אתם לה׳ אלקיכם, אם לא ירחם האח על אחיו מי ירחם עליו ולמי עניי ישראל נושאין עיניהן כו׳ הא אין עיניהן תלויות אלא לאחיהן, עכ״ל. הרי מבואר, דהך שישראל הם בנים למקום זה מחייב אותם ליתן צדקה ולנהוג זה עם זה כמנהג האחים, דאם כאו״א הוא בגדר בן ואב אחד לכולנו, ממילא

יוצא דכולם אחים הם. ונמצינו למדין, דאילו לא ינהג האדם עם חבירו כאח, הרי זה סותר התואר בן להקב״ה[ח].

ויש להביא עוד דבריו הנפלאין של הרב בן איש חי ז״ל בספרו בניהו (מגילה דף ה, א), וכה דבריו, נ״ל בס״ד דידוע מ״ש בגמ׳ (ב״ב דף י, א) דאמר אותו רשע לרבי עקיבא אם הקב״ה אוהב העניים למה אינו מפרנסן, ואם אתם מפרנסום עוברים אתם על רצונו של הקב״ה, א״ל אמשול לך משל למלך שכעס על בנו אם יבא אדם ויפרנסו המלך שמח, וכן כאן ישראל קרויים בנים לכך שמח הקב״ה אם יפרנסו עניים, אבל העכו״ם יש להם דין עבדים, ולכן חסד לאומים חטאת, וידוע מ״ש בגמ׳ קידושין (דף מ) דר״י ס״ל אין לישראל דין בנים אלא רק בזמן שעושין רצונו של מקום, וכשאין עושין רש״מ קרויים עבדים, ורבי מאיר ס״ל בין כך ובין כך קרויים בנים, ונמצא דאין הצדקה מתקיימת בכל עת אלא רק ע״פ סברת רבי מאיר, ובזה פירוש הרב אמת ליעקב ניניו ז״ל הטעם שמנהג ישראל לנדור לצדקה על שם רבי מאיר, כי רק ע״פ סברתו הצדקה נחשבת מצוה בכל זמן ובכל אופן לקבל עליה שכר, עכ״ד. וא״כ א״ש דבחדש אלול שהוא הזמן דמיוחד לעבודת התשובה, מרבין בצדקה לאחינו עניי ישראל שהרי זה מורה שאנו בנים להשי״ת, ודוקא משום דאנו בנים למקום זכינו להמתנה של תשובה.[ט]

ח. ומטו משמיה דהגרא״מ שך זצ״ל (מפי הגרמ״צ בערגמאן בשם חמיו), דכל מי שאינו יכול לומר ״אחינו כל בית ישראל״, אי אפשר לו לומר ״אבינו מלכנו״. וע״פ זה אמר לבאר מה דהרמב״ם נקט האי פסוק, ולא הביא ממקרא אחר דכתיב בהדיא לשון אחים על כלל ישראל [כגון לא תשנא את אחיך בלבבך], דהא בא לעורר את האדם ליתן צדקה, ולזה קאמר דכ״א רוצה לבקש מהשי״ת ולהתחנן לפניו ״אבינו מלכנו״, וא״א לומר כן אם לא אומר ״אחינו כל בית ישראל״ ותתנהג עם שאר ישראל כאחים, עכת״ד.

ט. ויש לציין דברי הכתב סופר (עניני תשובה ד״ה בפרק יום הכיפורים, נדפס בסוף ספרו עה״ת), וזהו תו״ד, אמר ר״ע כו׳ לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, וצריך להבין מ״ש אביכם שבשמים, למה לא אמר אלוקינו שבשמים המורגל במקראי קודש [וכבר ביארנו למעלה לפי דברינו באופן פשוטה]. ונ״ל פרושו ע״פ מאמר ראב״ע (ברישא דמתני׳ שם ביומא) עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו, וכבר פירשו בספרים כי גם עבירות שבין אדם למקום אין הקב״ה מכפר אם יש לאדם עבירות בינו לחבירו עד שירצה ואז הקב״ה מוחל עונות שנגדו ית״ש. והנה דבר זה מורה על קדושת ישראל וגודל חביבות הקב״ה לנו כאב לבנו, דהלא הקב״ה חפץ בתשובה ועומד ומצפה לכך כדכתיב כו׳, והקב״ה אינו מקבל תשובה עד שירצה חבירו. זה נמשל לאחד שמרד במלך ובבנו, ושוב בא והתחנן אל המלך שיסלח לו ומתחרט על אשר מרד נגדו, והמלך אומר כי אינו מוחל עד שירצה את בנו, כי המורד בבנו כמורד בו, ואיך יכופר זה בלא זה. אבל לא יאמר המלך כן אם ציער לאחד מעבדיו, כי מה לו ולעבדו, והמלך מחל לו מה שמרד כנגדו כי חפץ חסד הוא. כן הנמשל, אנחנו בנים למקום ית״ש, ומי שמורד ומצער ומבייש לאחד מישראל כנגע בכבוד ה׳, ולכך אינו מוחל עבירות שהם נגדו ית״ש. וז״ש ר״ע, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין כו׳ אביכם שבשמים, וקאי אלעיל מיניה, שאן יוה״כ מכפר כלל עד שירצה את חבירו, זה מורה גדלותינו כי אנו בנים למקום והוא ית״ש אבינו, אשריכם כי אתם מטהרים לפני אביכם דייקא, עכ״ד.

הקשר בין תשובה לשבת

ואפשר דזהו ג"כ הקשר בין תשובה לשבת קודש, וכדאיתא במדרש (בר"ר פכ"ב אות י"ג), פגע בו אדם הראשון [בקין], אמר ליה מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צ"ב) מזמור שיר ליום השבת וגו', ע"כ. וכן מצינו בשאר דוכתי דשבת מישך שייך לעבודת התשובה, וכמו שהארכנו קצת במק"א (הקשר בין תשובה לש"ק). וזהו ע"פ מש"כ החיד"א (פני דוד בחוקותי ה', וש"ד), דשבת הוא אות דאנו בנים למקום, וכה דבריו, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש", וא"כ שרביטו של מלך הוא ואיך אנו שומרי שבת, והלא עבד אינו משתמש בשרביטו של מלך, אלא ודאי שאנו בנים, עכת"ד. ולכך מובן היטב הקשר לתשובה, דהרי קבלת התשובה תלויה בהך דאנו בגדר בנים לאבינו שבשמים.

ושוב ראיתי שכיונתי בזה לדברי החיד"א עצמו במק"א (נחל שורק, הפטרת יוהכ"פ, ד') שכתב בזה"ל, "הלא פרוס לרעב לחמך וגו'" (ישעיה נ"ח, ז), וגמר אומר "אם תשיב משבת רגלך" (שם י"ג). הנה אחר שהזהירם על התשובה באומרו "פתח חרצובות רשע וכו'"(שם ו'), הזהירם על שני עיקרים גדולים יסודי התשובה, והם הצדקה והשבת. כי הנה התשובה מועלה מטעם דאנחנו בנים ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, ומהצדקה מוכח דדין בנים יש לנו וכמשל ר' עקיבא פ"ק דבתרא (ב"ב י', א). גם מהשבת מוכח דדין בנים יש לנו כי הוא שרביטו של מלך ומי שנשתמש בשרביטו של מלך חייב מיתה, וכן גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח, ב), ואנחנו בנים וכו'. ומאחר שנקיים הצדקה כתקונה כמו שביאור ונשמור שבת כהלכתו, ושתים זו שמענו שיש לנו דין בנים, ואז תשובתינו תעלה לרצון דאב שמחל על כבודו כבודו מחול, עכ"ל, וכמש"כ.

ולפי מש"כ יש להוסיף עוד, דזה שצריך לרצה את חבירו אינו מורה רק שחבירו הוא בגדר בן, אלא דהיא ראי' על עצמו דאם הוא אינו בגדר אחים זה סותר השם בנים למקום וכדמבואר ברמב"ם. ותו דכל עיקר הטהרה והסליחה א"א כ"א ע"י הך דאנו בנים למקום דדוקא אב שמחל על כבודו כבודו מחול, וא"כ אי"ז רק מעלה בעלמא דהטהרה היא לפני אבינו שבשמים, אלא דזה מעכיו בעיקר הסליחה, ולכך בעינן שיהיה באופן כזה דמחילתו תליא בריצת חבירו דזה מורה שאנו בנים ונשתייך למחילת האב, וכמ"ש.

אלול במקום ערי מקלט

כתב בקיצור שו״ע (סימן קכ״ח, סעיף א׳) וז״ל, האריז״ל כתב, ׳ואשר לא צדה והאלקים א׳נה ל׳ידו ו׳שמתי ל׳ך׳ (שמות כ״א, י״ג) ראשי תיבות אלול, לומר כי חודש זה הוא עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה, וגם רמז שגם על השגגות צריך לעשות תשובה בחודש הזה, עכ״ל. הרי דחודש אלול נמשלו לערי מקלט כיון דהוי עת רצון לקבל תשובה, ובפרט בא לרמז דצריך לעשות תשובה על חטאים שעשו בשגגה כמו דהרוצח בשוגג חייב גלות.

נפש החוטאת היא תמות כמו רוצח

והנראה ליתן בזה טעם לשבח, לבאר הך דנמשלו עבודת התשובה באלול לערי מקלט. דהנה שנינו בירושלמי (מכות פ״ב ה״ו), שאלו למדת הדין חוטא מה דינו, והשיב נפש החטאת היא תמות, שוב שאלו להקב״ה, והשיב יעשה תשובה ויתכפר לו, ע״כ. והערוך לנר במכות (דף י, א ד״ה אם מאי קולטין ממלאך המות) כתב לבאר, שמה שאמר מדת הדין נפש החוטאת היא תמות, ולא חילוק בין עבירה חמורה לקלה, היינו דכתיב שופך שם האדם באדם דמו ישפך בי בצלם אלוקים עשה את האדם, וידוע מה שאמרו רז״ל כי החוטא ע״י חטאו מסיר ממנו צלם האלוקים הקדוש, ולכן בחטאו נעשה רוצה בצלם אלוקים וצריך להתקיים בו באדם דמו ישפך שחייב מיתה כמו רוצח, אבל הקב״ה אמר יעשה תשובה דע״י התשובה הקב״ה מוחל לו. ויעו״ש בהמשך שכתב דאם עשו תשובה מיראה דאמרו רז״ל (יומא דף פ״ו) שזדונות נעשו לו כשגגות, הוי כרוצח בשוגג שנתחייב גלות׳, עכת״ד.

ולפי״ד נכון מאד דהעושה תשובה על חטא בשוגג חשיבי במקום ערי מקלט, דהרי מי שחוטא בשוגג חשבינן ליה כרוצח בשוגג כיון דע״י החטא מסיר ממנו צלם

י. וכתב שם לבאר דזהו עומק דברי המדרש (ילקוט בפרשת אמור סוף רמז תרנ״ג) דסוכות הוי קיום של גלות דשמא יצא דינן של ישראל לגלות, דממנ״פ אם נמחלו עונותיהם מהי״ת שיתחייבו גלות ואם לא נמחלו למה דוקא בגלות ישארו בחובותיהם ולא מיתות ב״ד כרת ומיתה בידי שמים ומה יועיל שיגלו, אלא כיון דבר״ה ישראל נדונים וע״פ מדת הדין נדונים למיתה כדין רוצח שרצחו לצלם אלוקים בעונם, אבל הקב״ה ברחמיו ביוה״כ מוחל עונותיהם ע״י תשובה, וכיון דע״פ רוב היא התשובה מיראה ונעשו זדונות כשגגות לכך אמר הקב״ה שיגלו מבית לסוכה ויחשב זה להם כאילו גלו ונתכפר גם השוגג של העון, עכ״ד.

אלוקים הקדוש, ובאמת הוא חייב בגלות כדין הרוצח בשוגג. ואם הוא עשה תשובה על החטא שחטא בשוגג, הרי דנמחל העון, וממילא דאינו חייב עוד בגלות, ונמצא דהתשובה עלה במקום ערי מקלט. וא"ש הך דנרמז חודש אלול ועבודת התשובה על שגגות בקרא דהאלוקים אנה לידו ושמתי לך מקום לנוס שמה, דכתיב בחיוב גלות דהרוצח בשוגג.

ימי אלול מיועדים לתשובה מאהבה

ויש להוסיף עוד, דאולי אפילו התשובה על מזידים שעושין בחודש אלול ג"כ נרמז בהפרשה של ערי מקלט. וזהו ע"פ מש"כ החיד"א בספרו חומת אנך (שה"ש כ"ו), וכה דבריו, אני לדודי ודודי לי פירשו ז"ל שהוא ראשי תיבות אלול, כי הקב"ה מתרצה לישראל בחודש הזה עד כאן דבריהם כו'. עוד רמז דצריך לשוב מאהבה דאז תיכף מתכפרין עונותיו, שכתבו המפרשים שארבע חילוקי כפרה (יומא דף פו, א) הם לשב מיראה דוקא. וזה שאמר אני לדודי, שהתשובה צריך שתהא מאהבה, כמשל האשה המתרפקת על דודה מתוך אהבה, ואז ודודי לי שתיכף אני עמו ואין צריך שום זמן, ע"כ. הרי דעבודת חודש אלול היינו לשוב ע"י תשובה מאהבה ולא רק תשובה מיראה'א.

ונראה דזהו חלק מסגולת הזמן דקל יותר מכל שאר ימי השנה להגיע לתשובה מאהבה, והיינו משום דאלול הוי ימים שהקב"ה קרוב לנו וכמו שהביא המ"ב (סימן תקפ"א) מהב"ח, דבאלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה. ובספר פנים יפות (ויקרא ט"ז, ל) כתב בשם האריז"ל, דהפסוק של 'קראוהו בהיותו קרוב' קאי אימי אלול, שהם ימי ריעים וימי רצון. ומזל אלול היא בתולה, דהיא הסמל של אהבה. וכיון דהם ימי קירבה וריעים, שפיר הוי ימים המיועד לשוב אליו מתוך אהבה, משא"כ שאר ימות השנה דאין אנו באותה דרגא של קירבה, קשה לנו לעשות תשובה מתוך אהבה.

והנה העושה חטא במזיד ושב ע"ז מתוך יראה, הרי אמרינן בגמ' (יומא דף פ"ו) שזדונות נעשו לו כשגגות, והבאנו מהערוך לנר דאכתי הוי כרוצח בשוגג שנתחייב גלות, דהא החוטא במזיד חייב מיתה כרוצח במזיד ובשוגג חייב בגלות כנ"ל. ונמצא דהעושה תשובה בכל ימות השנה דבדרך כלל הוי תשובה מתוך יראה,

---

יא. אולם בערוך לנר שם כתב דע"פ רוב התשובה ביוה"כ היינו מיראה ונעשו זדונות כשגגות, ואכתי חייב בגלות, וכמו שהבאנו לעיל בהגה"ה. וכ"כ הבית אפרים (בהקדמתו) דהתשובה שעושים בעשרת ימי תשובה שהם ימי דין היא התשובה מיראה, ורק אח"כ בחג הסוכות כשמחבבין המצוה בסוכה ולולב שעושים אותם בשמחה הוא מורה על תשובה מאהבה.

אכתי חייב בגלות כרוצח בשוגג. אולם עבודת התשובה שבחודש אלול היינו לעשות תשובה מתוך אהבה, וא״כ זדונותיו נעשה כזכיות, ואינו כרוצח כלל, ופטור אף מגלות. ולכן מובן דחודש אלול הוי במקום ערי מקלט, כלומר דאי״צ עוד עונש גלות, כיון שחודש זה הוא עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה, והיינו תשובה מאהבה, וכמ״ש.

❧ תשובה - קירבה להשי"ת ❧

כתב הבעל הטורים (פנחס כ"ט, ב) וז"ל, בראש השנה כתיב ועשיתם עלה לריח ניחוח לה' וגו', לומר יעשו תשובה ואני מעלה עליכם כאילו הקרבתם כל הקרבנות, עכ"ל. וכן שנינו בילקוט (תהלים רמז תשס"ו), חרינא אמר מנין לעושה תשובה שמעלין עליו כאלו עלה לירושלים ובנה בית המקדש ומזבח והקריב כל הקרבנות שבתורה שנאמר זבחי אלקים רוח נשברה, ע"כ. וכפשוטו הך דתשובה חשיבי כהקרבת קרבנות היינו משום דתשובה נתרצה ונתכפר על העונות כמו הקרבנות. אכן אולי יש לבאר הדבר עוד ביתר עומק.

חודש התשובה וחודש של קירבה ואהבה

והנה חודש אלול נקבעו לימי תשובה. וכמ"ש החיי אדם (כלל קל"ח, ס"א), דאף שתשובה טובה בכל עת, מ"מ בחודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה. ובאוה"ח ריש פרשת כי תצא (כ"א, י"א- י"ד) כתב, דחודש המיוחד לתשובה הוא חודש אלול. ויעויין עוד בלישנא של הבית הלוי בדרשות (סוף דרוש י"ג), שקבעו לנו הראשונים כל חודש אלול לקבוע בו תשובה קודם ר"ה, עכ"ד.

ויל"ע בזה דהרי חודש אלול היא זמן של קירבה ואהבה בין כנסת ישראל להשי"ת, וכמו שאמרו דרשו רשימות 'אני לדודי ודודי לי, ר"ת אלול. וכן מזל אלול בתולה, דהיא היא הסמל של אהבה. ובספר פנים יפות (ויקרא ט"ז, ל) הביא בשם האריז"ל, דהפסוק של 'קראוהו בהיותו קרוב' קאי אימי אלול, שהם ימי ריעים וימי רצון. וטעמא בעי, למה תקנו עבודת התשובה דוקא בימים אלו, [ובפרט משום דלפום ריהטא תשובה נשתייך לעבודת היראה, ונכלל בה חרטה יגון וצער][יב].

יב. וי"ל משום דקבלת תשובה הוי חסד וטובה גדולה מאת השי"ת, וכמ"ש רבינו יונה בריש ספר שערי תשובה (שער א', אות א') בזה"ל, מן הטובות אשר היטיב השם יתברך לברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו, ולמדו והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרב טובו וישרו וכו', ע"כ לשונו הזהב. וכ"כ החיי אדם (שם) וכה דבריו, באהבת הקב"ה את עמו ישראל הרבה להטיב אתנו וצונו לשוב אליו וכו'. וכיון דהוי חסד גדול שניתן לנו מתוך אהבת השם אלינו, מובן דמיוחד בחודש של אהבה וקירבה מסוגל להשיג האי מתנה טובה, וק"ל.